

Opinia Polskiego Instytutu Notarialnego z dnia 22 listopada 2023 roku

Czasowy zakres zastosowania przepisów umożliwiających odrzucenie spadku w imieniu dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego

dr Kacper Górniak, Uniwersytet Jagielloński, notariusz w Chrzanowie

Ustawą z 28 lipca 2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1615) [1] umożliwiono rodzicom odrzucenie spadku w imieniu dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego, jeżeli spadek odrzucają inni zstępni rodziców tego dziecka (art. 101 § 4 k.r.o. i art. 641 § 3¹–3⁵ k.p.c.). Celem tej opinii jest określenie, do jakich stanów faktycznych nowa regulacja może być stosowana z punktu widzenia ich umiejscowienia w czasie.

Data wejścia nowych przepisów w życie jest 15 listopada 2023 r. (art. 14 ustawy zmieniającej). Dzień ten wyznacza moment, od którego przepisy te obowiązują w systemie prawnym. Rozstrzygnięcie czasowego zasięgu ich stosowania jest odrębnym zagadnieniem. Chodzi o określenie granic czasowych, jakie musi spełniać konkretny stan faktyczny, żeby podlegać nowym przepisom. Należy to do dziedziny prawa prywatnego międzyczasowego (intertemporalnego), w której wypracowano katalog ogólnych zasad rozstrzygających kolizje w czasie norm prawnych: ustawy dawnej i nowej [1]. Ich wyrazem są przepisy zawarte w ustawie z 23 kwietnia 1964 r. — Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny [3], które są podstawowym punktem odniesienia analizy intertemporalnej nowych ustaw cywilnoprawnych.

Zarówno jednak zasady ogólne prawa międzyczasowego, jak i reguły zawarte w p.w.k.c., mogą i w praktyce często są przełamywane w drodze przepisów szczególnych zawartych w samej ustawie nowelizującej. Tak postąpiono w przypadku nowej regulacji odrzucenia spadku przez rodziców. Ogólną zasadą międzyczasową rządzącą dziedziczeniem, w tym złożeniem oświadczenia w przedmiocie przyjęcia albo odrzucenia spadku, jest poddane tej kwestii ustawie obowiązującej w chwili śmierci spadkodawcy (art. LI p.w.k.c.). Stąd wynikałoby, że rodzice mogą odrzucić spadek w imieniu dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego, gdy idzie o spadek osoby zmarłej 15 listopada 2023 r. lub później. Takie rozwiązanie powodowałoby niewiele problemów praktycznych, zapewniając, że wszelkie konsekwencje śmierci tej osoby podlegałyby nowej ustawie.

Ustawodawca w omawianym przypadku odstąpił jednak od zasady ogólnej. Wyraził to w art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej, według którego nową ustawę — czyli art. 101 § 4 k.r.o. w nowym brzmieniu — stosuje się do spadków otwartych przed 15 listopada 2023 r., jeżeli termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku nie upłynął przed tym dniem. Przyjęto zatem regułę intertemporalną, która nakazuje stosować nową ustawę do niektórych stanów faktycznych, które były w toku w chwili jej wejścia w życie. Jest to tzw. retrospektywne stosowanie ustawy nowej. Nie należy mylić go ze stosowaniem wstecznym ustawy nowej (retroaktywnym). To ostatnie oznaczałoby odnoszenie skutków prawnych wynikających z nowej ustawy do stanów faktycznych już zakończonych i prowadziłyby do modyfikacji tych skutków (*ex nunc* albo *ex tunc*). Art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej nie ma mocy wstecznej w takim rozumieniu. Jeżeli oświadczenie w sprawie przyjęcia albo odrzucenia spadku zostało złożone przed 15 listopada 2023 r., to nie podlega ono ocenie w świetle nowych przepisów. Nie mogą one zatem być samoczynną podstawą do uzdrowienia nieważnych oświadczeń woli złożonych wcześniej, przy założeniu, że tu uzdrowienie miałyby następować *ex lege*.

Retrospektywne stosowanie nowej regulacji oznacza zatem odniesienie jej do rozciągniętego w czasie stanu faktycznego, który nie zakończył się do 15 listopada 2023 r. Wybrany przez ustawodawcę wyróżnikiem takiego stanu faktycznego jest brak upływu terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Jego analiza jest zasadniczym celem dalszych uwag, które, na wzór komentarza, podzielono na poniższe tezy, każdą z nich ilustrując odpowiednim przykładem [4].

A. Zdarzenie, jakim jest upływ terminu na przyjęcie lub odrzucenie spadku, należy odnosić o uregulowanego w art. 1015 k.c. terminu obowiązującego wobec dziecka powołanego do spadku. Termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku może biec indywidualnie dla każdego ze spadkobierców. Nie jest zatem ważne, czy i kiedy upłynął termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku, na przykład, po matce dziecka, w imieniu którego ma być składane oświadczenia, albo – małoletniej lub pełnoletniej – stryjecznej siostry tego dziecka. Nowa regulacja może być stosowana wobec jednych spadkobierców, a nie być stosowana wobec innych spadkobierców tej samej osoby. Obowiązuje pełna indywidualizacja czasowego zasięgu zastosowania badanej normy.

Przykład: A zmarł 1 maja 2023 r. i nie pozostawił testamentu. Do spadku z mocy ustawy powołane są jego dwie córki: B i C. B była przy śmierci ojcu i od razu dowiedziała się o swoim powołaniu do spadku. Oświadczenie o odrzuceniu spadku złożyła 2 maja 2023 r., po czym powołanie przeszło na będącego pod jej opieką syna D, wobec którego termin 6 miesięcy również rozpoczął bieg natychmiast, jednak nie złożono w jego imieniu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (ani nawet nie wniesiono do sądu o zezwolenie na to). Druga córka zmarłego, C, dowiedziała się o śmierci ojca dopiero 1 września 2023 r. i w tym dniu odrzuciła spadek. Jej małoletni syn E nie odrzucił spadku przed 15 listopada 2023 r. W tej sytuacji od 15 listopada 2023 r. można złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku w imieniu E na nowych zasadach, ponieważ wobec niego termin z art. 1015 k.c. nie upłynął. Nie można jednak złożyć takiego oświadczenia w imieniu D, ponieważ w stosunku do niego termin ten dobiegł końca.

B. O zastosowaniu nowej regulacji odrzucenia spadku w imieniu dziecka nie decyduje moment wystąpienia żadnej innej okoliczności, jak tylko upływ terminu na złożenie w imieniu tego dziecka oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Termin ten wynosi sześć miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (art. 1015 § 1 k.c.) i jest liczony zgodnie z art. 112 k.c. Nie ma zatem znaczenia, nawet jeśli intuicyjnie wydaje się to istotne, jak dawno zmarł spadkodawca, kiedy urodził się spadkobierca, kiedy ogłoszono i otwarto testament itp.

Przykład 1: A zmarł 1 kwietnia 2019 r. Kolejni członkowie jego rodziny, powołani do spadku z ustawy, odrzucali po nim spadek. 15 kwietnia 2023 r. spadek po A odrzucił jego kuzyn, B, 15 maja 2023 r. – inny kuzyn, C, 16 maja 2023 r. — kuzynka D. Każde z nich miało po jednym małoletnim dziecku, odpowiednio, E, F i G, na które przeszło powołanie do spadku. Do 15 listopada 2023 r. w imieniu żadnego z tych dzieci nie złożono oświadczenia o odrzuceniu spadku. Od tego dnia jest to dopuszczalne, na nowych zasadach, w przypadku dziecka C – F i dziecka D – G, a jest to niedopuszczalne w stosunku do dziecka B – E z uwagi na upływ terminu.

Przykład 2: A zmarł 11 listopada 2023 r., do spadku po nim powołana jest wyłącznie jego córka B, która odrzuciła spadek już 12 listopada 2023 r. Powołanie do spadku po A przeszło na jej syna C, urodzonego 5 listopada 2023 r. Tytułem powołania jest jednak testament sporządzony 20 lutego 2023 r. Ogłoszono go i otwarto 13 listopada 2023 r. Ponieważ termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku przez C zaczął biec najwcześniej 13 listopada 2023 r., to nie upłynął on do dnia wejścia w życie nowej ustawy i należy ją stosować do składanego w imieniu C oświadczenia. To, że C urodził się dopiero 5 listopada 2023 r., czyli po uchwaleniu ustawy zmieniającej, albo że testament ogłoszono później, nie ma znaczenia.

C. Jest oczywiste, że nowe przepisy można stosować zawsze, gdy spadkodawca zmarł 15 listopada 2023 r. lub później. Jest również oczywiste, że nowa ustawa stosuje się do osób, które nie odrzuciły spadku przed tym dniem, jeżeli spadkodawca zmarł 15 maja 2023 r. lub później. Wobec takich osób termin sześciomiesięczny nie mógł upłynąć, nawet jeśli dowiedziały się o tytule swego powołania w dniu śmierci spadkodawcy.

Przykład 1: A zmarł 20 listopada 2023 r. W imieniu każdego dziecka, powołanego do spadku po nim, można stosować nowe reguły odrzucenia spadku.

Przykład 2: A zmarł 15 maja 2023 r., a powołane do spadku po nim dziecko B nie odrzuciło spadku. 15 listopada 2023 r. można w jego imieniu złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku na nowych zasadach, niezależnie od tego, kiedy zaczął biec termin z art. 1015 k.c. Jest oczywiste, że nie mógł on jeszcze dobiec końca.

D. Upływ terminu z art. 1015 k.c. do dnia 15 listopada 2023 r. decyduje w istocie o dwóch rzeczach. Po pierwsze o tym, czy można odrzucić spadek w imieniu dziecka na nowych zasadach. Po drugie o tym, czy złożenie tego oświadczenia jest w ogóle dopuszczalne, w świetle art. 1015 k.c., obojętnie na jakich zasadach (dawnych czy nowych). Norma wyrażona w art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej nie przewiduje żadnego przerwania ani wydłużenia terminu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Jeśli termin ten dobiegł końca 16 listopada 2023 r., to 17 listopada 2023 r. nie jest dopuszczalne złożenie oświadczenia w imieniu małoletniego (art. 1015 § 2 k.c. stosuje się), mimo że było to dopuszczalne i to już na nowych zasadach jeszcze 15 i 16 listopada 2023 r.

Przykład: A zmarł 13 maja 2023 r., jego jedyna córka B odrzuciła spadek 14 maja 2023 r., a w imieniu jej syna C nikt nie złożył oświadczenia o odrzuceniu spadku. 15 listopada 2023 r., w dniu wejścia w życie nowej ustawy, nie można złożyć oświadczenia w imieniu C na nowych zasadach, czyli bez zezwolenia sądu opiekuńczego, z uwagi na art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej. Co więcej, złożenie oświadczenia w imieniu C nie jest już w ogóle dopuszczalne, ponieważ termin z art. 1015 k.c. upłynął, a w art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej nie przewidziano jego wydłużenia.

E. Termin na przyjęcie i odrzucenie spadku z art. 1015 k.c. liczy się od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Jest to termin, którego początek jest zatem „ruchomy” i może być różny wobec różnych osób powołanych do spadku. Stan wiedzy małoletniego ocenia się jednak według stanu wiedzy jego przedstawiciela ustawowego, co w zasadzie oznacza, że dzieci tych samych rodziców mają jednolity termin na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Moment dowiedzenia się o tytule powołania przez samo dziecko jest natomiast bez znaczenia. Skoro władza rodzicielska uprawnia do składania oświadczeń w imieniu dziecka każdego z rodziców indywidualnie (art. 98 § 1 zd. 2 k.r.o.), to miarodajne jest dowiedzenie się o tytule powołania przez co najmniej jednego z rodziców – tego, który dowiedział się o tym wcześniej. Termin wobec małoletniego nie może rozpocząć się przed samym pojawieniem się powołania do spadku. W praktyce zatem, w obrębie stanów faktycznych objętych art. 101 § 4 k.r.o., termin sześciomiesięczny wobec dziecka liczy się od dnia złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez jego rodzic, które spowodowało przejście powołania do spadku na to dziecko. W połączeniu z normą intertemporalną wyrażoną w art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej oznacza to, że rodzice mogą odrzucić spadek w imieniu każdego z powołanych do spadku dzieci bez zezwolenia sądu opiekuńczego, jeżeli to z nich, które dowiedziało się o powołaniu dziecka do spadku wcześniej (czyli to, które odrzuciło spadek we własnym imieniu), uzyskało tę wiedzę 15 maja 2023 r. lub później, a przy tym nie złożono dotąd w imieniu dziecka oświadczenia w tym przedmiocie.

Przykład: A zmarł 10 maja 2023 r. Jego syn B odrzucił spadek 14 maja 2023 r., przez co powołanie do spadku przeszło na jego syna C. Ten dowiedział się o śmierci dziadka dopiero 10 czerwca 2023 r., bo przebywał na wycieczce survivalowej bez dostępu do telefonu. Matka C dowiedziała się powołaniu swojego syna do spadku jeszcze później. Nikt nie złożył oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w imieniu C przed 15 listopada 2023 r. Nie jest to dopuszczalne – w ogóle, a tym bardziej na nowych zasadach – ponieważ termin z art. 1015 k.c. upłynął. Należy go liczyć od dnia, w którym ojciec C, czyli syn spadkodawcy B, odrzucił spadek.

F. Norma intertemporalna zawarta w art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej nakazuje stosować do opisanych sytuacji nie tylko art. 101 § 4 k.r.o., który pozwala odrzucić spadek w imieniu dziecka bez zezwolenia sądu opiekuńczego i wyraża przesłanki takiej kompetencji. Wraz z tym przepisem należy stosować inne nowe przepisy, jak w szczególności art. 641 k.p.c. w nowym brzmieniu, których uwzględnienie jest konieczne dla prawidłowego zastosowania art. 101 § 4 k.r.o.

Przykład: Oświadczenie o odrzuceniu spadku w imieniu dziecka jest składane w formie aktu notarialnego (albo obejmowane protokołem notarialnym) 16 listopada 2023 r., ponieważ termin sześciomiesięczny wobec tego dziecka nie upłynął do 15 listopada 2023 r. (mimo że spadkodawca zmarł 1 kwietnia 2020 r.). W tej sytuacji notariusz stosuje w pełni art. 641 k.p.c. w nowym brzmieniu i np. wymaga złożenia oświadczenia co do okoliczności określonych w art. 641 § 3¹ k.p.c.

G. Nowe przepisy nie mogą być stosowane, jeżeli oświadczenie o odrzuceniu spadku zostało złożone w imieniu małoletniego przed 15 listopada 2023 r. Dotyczy to jednak wyłącznie ważnych oświadczeń o przyjęciu albo odrzuceniu spadku. Jeśli wcześniejsze oświadczenie jest nieważne, to nie wywołuje żadnych skutków prawnych, a dzięki temu termin z art. 1015 k.c. biegnie nadal i możliwe jest złożenie oświadczenia na nowych zasadach, jeżeli nie dobiegł on końca do 15 listopada 2023 r. Dotyczy to w szczególności nieważności oświadczenia o odrzuceniu spadku spowodowanej brakiem uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego wymaganego przez ustawę dawną (art. 101 k.r.o.). Tym sposobem nowa ustawa umożliwia w praktyce „poprawienie” wcześniejszego, nieważnego oświadczenia o odrzuceniu spadku, jednak tylko jeżeli termin z art. 1015 k.c. (liczony z całkowitym pominięciem nieważnego oświadczenia) nie dobiegł końca przed 15 listopada 2023 r.

Przykład: B złożył w imieniu swojej córki C oświadczenie o odrzuceniu spadku po A w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym. Jest to wprawdzie forma wystarczająca dla ważności tego oświadczenia w świetle art. 1018 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 2 lipca 2015 r., V CSK 641/14, Legalis). Jednak B nie uzyskał wcześniejszego zezwolenia sądu opiekuńczego na odrzuceniu spadku, wymaganego przez art. 101 k.r.o. W tej sytuacji oświadczenie o odrzuceniu spadku jest nieważne. Można je złożyć od 15 listopada 2023 r. na nowych zasadach. Podobnie należałoby ocenić oświadczenia nieważne na innych podstawach, np. art. 58, art. 82 lub art. 1018 k.c.

H. Jeżeli oświadczenie o przyjęciu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, to zgodnie z art. 1019 k.c. uchylenie się od niego następuje przed sądem i wymaga zatwierdzenia sądu oraz jednoczesnego oświadczenia, czy i jak spadek jest przyjmowany albo odrzucany. Zatwierdzenie sądu sprawia, że wcześniejsze oświadczenie o odrzuceniu spadku zostaje uznane za nieważne (sankcja wzruszalności). W złożonym — jednocześnie z uchyleniem się od wcześniejszego oświadczenia o przyjęciu spadku — nowym oświadczeniu o odrzuceniu spadku możliwe jest stosowanie nowego art. 101 § 4 k.r.o. Konieczne jest zachowanie ogólnej reguły z art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej. Art. 1019 k.c. nie konstruuje nowego terminu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Nowe oświadczenie o odrzuceniu spadku, składane przez rodziców w imieniu dziecka, nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego (zgodnie z nowym art. 101 § 4 k.r.o.), jeżeli pierwotny termin, zachowany przez złożenie unieważnionego oświadczenia, nie dobiegł końca przed 15 listopada 2023 r.

Przykład 1: A zmarł 20 maja 2023 r. Jego córka B odrzuciła spadek po nim 25 maja 2023 r. i tego samego dnia przyjęła spadek (z dobrodziejstwem inwentarza) po A w imieniu swojego małoletniego syna C. 11 grudnia 2023 r. B uchyliła się przed sądem od skutków oświadczenia o przyjęciu spadku złożonego w imieniu C. Nie może ona w tej sytuacji jednocześnie złożyć oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu syna C bez zezwolenia sądu opiekuńczego, ponieważ pierwotne i unieważnione oświadczenie spowodowało zakończenie biegu terminu z art. 1015 k.c. przed 15 listopada 2023 r. Z art. 1019 k.c. nie wynika rozpoczęcie nowego biegu tego terminu, wobec czego przesłanka zastosowania art. 12 ust. 2 ustawy zmieniającej nie jest spełniona.

Przykład 2; Przykład: A zmarł 15 września 2023 r. Jego córka B odrzuciła spadek po nim 15 listopada 2023 r. i tego samego dnia przyjęła spadek (z dobrodziejstwem inwentarza) po A w imieniu swojego małoletniego syna C. 14 lutego 2024 r. B uchyliła się przed sądem od skutków oświadczenia o przyjęciu spadku złożonego w imieniu C. W tej sytuacji może ona jednocześnie złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku w imieniu syna C bez zezwolenia sądu opiekuńczego, ponieważ pierwotny termin z art. 1015 k.c. nie zakończył biegu przed 15 listopada 2023 r. (lecz w tym właśnie dniu).

I. Termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku w zasadzie kończy się z upływem sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca (jego przedstawiciel ustawowy) dowiedział się o tytule swego powołania. Termin ten ulega jednak zawieszeniu, jeżeli złożono w nim wniosek do sądu o zezwolenie na odrzucenie spadku na podstawie art. 101 k.r.o. Wynika to z wprowadzonego tą samą ustawą zmieniającą art. 1015 § 2² k.c. W tym zakresie nowelizacja ma jednak znaczenie jedynie potwierdzające wcześniejsze ustalenia. Stan prawny przed jej wprowadzeniem był podobny, ponieważ słusznie przyjmowano, że termin na odrzucenie spadku przez dziecko ulega zawieszeniu w razie złożenia wniosku o zezwolenie sądu opiekuńczego na podstawie art. 121 pkt 4 k.c. stosowanego przez analogię (uchwała Sądu Najwyższego z 22 maja 2019 r., III CZP 102/17, Legalis). To oznacza, że norma międzyczasowa dotycząca zakresu zastosowania „nowego” art. 1015 § 2² k.c., wyrażona w art. 11 ust. 4 ustawy zmieniającej, w istocie nie ma żadnego znaczenia. Jest to założenie istotne również dla wyznaczenia zasięgu stosowania nowego art. 101 § 4 k.r.o. Za termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku, który nie dobiegł końca przed 15 listopada 2023 r., należy uznać i taki, który przed tym dniem uległ zawieszeniu z uwagi na wszczęcie przed tym dniem postępowania sądowego w przedmiocie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd (art. 101 k.r.o.). Wraz z wejściem w życie nowej ustawy postępowania sądowe o udzielenie zezwolenia nie jest automatycznie umarzone, lecz może być kontynuowane. Jeśli jednak od tego dnia rodzice powołanego do spadku dziecka mogą odrzucić spadek zgodnie z nowym art. 101 § 4 k.r.o., to wystarczy, że złożą oświadczenie o odrzuceniu spadku przed notariuszem na nowych zasadach. Po jego złożeniu należałoby umorzyć postępowanie sądowe z powodu jego bezprzedmiotowości, a wówczas bieg terminu z art. 1015 k.c. wznawia się. Był on jednak, dzięki zawieszeniu, w toku na dzień 15 listopada 2023 r., dlatego rodzice mogą następnie złożyć w imieniu dziecka oświadczenie o odrzuceniu spadku bez zezwolenia sądu opiekuńczego.

Przykład: B i C są rodzicami D, który został powołany do spadku po A wskutek odrzucenia spadku przez jego matkę B, co miało miejsce 10 stycznia 2023 r. Od tego dnia rozpoczął bieg na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w imieniu D. 10 maja 2023 r. rodzice D złożyli do sądu opiekuńczego wniosek o wyrażenie zgody na odrzucenie spadku po A. Na dzień 15 listopada 2023 r. sprawa nie została prawomocnie rozstrzygnięta. B i C mogą złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku po A na nowych zasadach, czyli bez zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 4 k.r.o.), ponieważ termin z art. 1015 k.c. był w toku na dzień 15 listopada 2023 r. dzięki jego zawieszeniu. Mogą to uczynić przed notariuszem niezależnie od toczącego się postępowania sądowego. Po złożeniu oświadczenia o odrzuceniu spadku na nowych zasadach sąd powinien umorzyć postępowanie sądowe.

J. Nieco zawile przedstawia się problem terminu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w przypadku transmisji (art. 1017 k.c.). Jest dyskusyjne, czy transmitariusza obowiązują wówczas dwa osobne terminy na złożenie dwóch oświadczeń: w przedmiocie spadku po transmitencie i w przedmiocie spadku po pierwotnym spadkodawcy, czy też jest jeden wspólny termin na złożenie obu oświadczeń. Przyjmijmy pogląd dominujący, według którego są to dwa różne terminy, tyle że termin do złożenia oświadczenia co do spadku po pierwotnym spadkodawcy ulega wydłużeniu aż do chwili upływu terminu co do spadku po transmitencie (art. 1017 zd. 2 k.c.) [5]. Z tego wynika, że śmierć spadkobiercy przed złożeniem oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku powoduje na ogół wydłużenie terminu do złożenia tego oświadczenia przez jego spadkobiercę (transmitariusza) aż do chwili upływu terminu co do spadku po zmarłym spadkobiercy (transmitencie). Wystarczy zatem, że, z uwzględnieniem dokonanego wydłużenia, oba terminy były w toku na dzień 15 listopada 2023 r., aby można było stosować nową ustawę. Jeśli transmitent zmarł 15 listopada 2023 r. lub później, to z definicji transmisji wynika, że termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku po pierwotnym spadkodawcy nie dobiegł końca, a dzięki temu jest pewne, że można stosować art. 101 § 4 k.r.o. co do obu oświadczeń (co do spadku po spadkodawcy i zmarłym spadkobiercy).

Przykład: A zmarł 20 stycznia 2023 r. Powołany do spadku po nim B zmarł 20 maja 2023 r., nie złożony oświadczenia co do przyjęcia lub odrzucenia spadku. W tej sytuacji następuje transmisja i zgodnie z art. 1017 k.c. spadkobierca powołany do spadku po B może złożyć także oświadczenie co do przyjęcia lub odrzucenia spadku po A, a termin na to ulega wydłużeniu do chwili upływu terminu na przyjęcie lub odrzucenie spadku po B. Jedynym spadkobiercą B jest C, ten jednak odrzucił spadek i powołanie przeszło na jego dziecko, D. Załóżmy, że wszyscy dowiadawali się o swoim powołaniu możliwie najszybciej, jednak do 15 listopada 2023 r. nie złożono żadnego oświadczenia. Czy w tej sytuacji rodzice D mogą odrzucić spadek zarówno po A, jak i po B, bez zezwolenia sądu opiekuńczego na podstawie nowego art. 101 § 4 k.r.o.? Co do spadku po B, jest to oczywiste, ponieważ na dzień 15 listopada 2023 r. nie upłynęło jeszcze sześć miesięcy od śmierci B. Mogą oni jednak odrzucić spadek, w imieniu dziecka, również po A, mimo że zmarł on 20 stycznia 2023 r. Termin na to uległ bowiem wydłużeniu, z mocy art. 1017 zd. 2 k.c., do chwili upływu terminu co do spadku po B (a ten był w toku 15 listopada 2023 r.).

[1] Dalej: ustawa zmieniająca.

[2] Do podstawowych opracowań prawa prywatnego międzyczasowego należą: J. Gwiazdomorski, *Międzyczasowe prawo prywatne* (część I i II), „Nowe Prawo” 1965 nr 5 i nr 7–8; M. Kłoda, *Prawo międzyczasowe prywatne*, Warszawa 2007; T. Pietrzykowski, *Obowiązkiwanie i stosowanie norm prawa cywilnego w czasie. Problemy intertemporalne*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012.

[3] Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 94, dalej: p.w.k.c.

[4] Autor byłby wdzięczny za przekazanie mu informacji na temat innych problemów, które Czytelnicy napotkają w swojej własnej praktyce notarialnej, jeżeli nie są one dotąd objęte tą opinią.

[5] Zob. na ten temat W. Borysiak, *Komentarz do art. 1017*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, W. Borysiak, Legalis 2023, wyd. el. 31, uw. 30–41.